

נצח ישראל- פרק ה' (2) / מקורות נוספים

1. עין אי"ה (שבת ב', עמ' 101)

ת"ר איזהו עשיר? כל שיש לו נחת רוח בעושרו, דברי ר' מאיר. מפני שהכל רצין אחר העושר ויש לזה נטיה פנימית אצל רוב בני אדם, על כן צריך להגדיר את המושג האמיתי של העושר, לאיזה מטרה טובה הוא נמצא בעולם. והנה עצם מציאות העושר היא סיבה להרחבת הדעת ושלוות הנפש, שעל ידן יוכל האדם לעסוק במושכלות, בתורה וחכמה וכל טוב. אם כן, המגמה האמיתית של העושר היא שלוות הנפש הנמצאת על ידו. אבל אם יהיה העושר מביא את האדם לידי מהומה וטירדא ופיזור הנפש, אין זאת המטרה של העושר, שהרי עצם העושר אינו המטרה כי אם התולדה של מעמד הנפש השקט והדעה המתרחבת היוצא ממנו.

ר' טרפון אומר: כל שיש לו מאה כרמים ומאה שדות ומאה עבדים שעובדים בהם. לבד מתכונת העושר, להמשיך לבעליו שלווה ורוחב לב אם יהוה לדרך טובה וישרה, יש עוד תכלית למציאות התשוקה של העושר בעולם, שעל כן שם יוצר האדם בקרב בני אדם תשוקה זו של קנין העושר, מפני טובת החברה הכללית, שע"י מציאות הרכוש הרב במקום אחד – על כרחך נהנים ממנו הרבה בני אדם מעבדיו ועושי דברו. ויען שנטיה טובה היא לאדם שיהיה הפיץ להיות הפועל והמשפיע שממנו ועל ידו יהנו רבים, על כן יש נטיה טבעית לעושר בטבע היצירה האנושית. אמנם על פי זה, ראוי שיהיה העושר באופן מתאים להתרבות הנהנים ממנו, דהיינו ריבוי כרמים ושדות וריבוי עובדים. אבל מי שמתשוקתו לעושר – מכנס הרבה כסף וזהב ומכניסם באוצרותיו, כעכברא דשכיב אדינרי, הוא אינו מפיך מטרת תשוקת העושר הטבעית.

ר' עקיבא אומר: כל שיש לו אישה נאה במעשיה. אפשר לבאר חזיון הטבעי של תשוקת העושר הנמועה בלב בני אדם, אף שמצד עצמו הוא מיוסד רק בדמיון שמייחש זה הרכוש לעצמו וקנייניו, כדברי הרמב"ם במורה נבוכים בשלישי, שנסתעפה הנטיה מפני הצורך שראוי להיות קבועה בלב האדם תשוקה לקנות קניינים המועילים לו באמת. מסוג הקניינים האלה הוא קניין אישה טובה, שרחוק מפנינים מכרה. ומתוך שהתשוקה לקניינים יקרים הוטבעה באדם, נתרחבה התשוקה הרבה יותר ממטרתה. והמשובח הוא מי ששומר תמיד את המידה של תשוקת העושר על פי תכונתה השורשית, דהיינו להרבות קניינים שהם טובים בעצם ולא בדמיון, שתוצאותיהם הן טובות אמיתיות ולא מדומות.

ר' יוסי אומר: כל שיש לו בית הכסא סמוך לשולחנו. כמו שהשביעה מן המזונות הטבעיים תביא עמה עניינים המכריחים להישמר על ידם מנזקם, ואם יכין האדם הסיבות להינצל מהרעה הטבעית המוכרחת מטובת השביעה, אז ינצל מהרעה ותהיה השביעה לו להועיל לחזק חילו. ואם רק בשביעה ישים עינו, והסיבות המשמרות אותו מהנזקים הטבעיים הנמשכים ממנה לא יכין לו, אז כפי רוב השביעה יגדל החיזוק. על כן בית הכסא סמוך לשולחן העשיר הוא דבר נדרש מאד לשמרו מתקלת הבריאות האפשרית לבוא, לרגלי שולחן שיש בו כדי שביעה הגונה. כן הדבר נוהג גם כן בשביעת הקניינים, העושר שאם שאפשר לו לאדם להשתמש בו לתכלית טובה והגונה, אבל כמה צריך האדם להכין לעצמו סיבות המטהרות אותו מהלכלוכים הפנימיים המוסריים שהשובע של העושר יכול ומוכרח להביאם, ורק אז יקרא בשם עשיר, שיהיה עושרו לטובתו, ושיהיה ראוי שיקום חילו, כי אם בהסמיכו טהרת הרגש הטוב, הרחקת הגאווה ואכזריות הלב, הרחקת פריקת עול תורה מוסר ויראת ד' העלולה לבוא על ידי השביעה של העושר. רק אז יקרא עשיר, בהיות בית הכסא, האמצעי לטהרה של הלכלוך הטבעי המחליא באי נקיונו בהשארתו בגוויה, סמוך לשולחנו, ודומה לו האמצעיים המטהרים הרוחניים הדומים לו בערכם.